

ВТРАТИ ОСВІТИ І НАУКИ

**ПАМ'ЯТЬ ПРО ПРОФЕСОРА
ВОЛОДИМИРА ІВАНОВИЧА ЧОПИКА
(*4.06.1929—+3.12.2015)**

3 грудня 2015 року на 87 році помер видатний український ботанік, флорист, систематик, фітосозолог, еколог і географ рослин, доктор біологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України, член Українського ботанічного товариства, Українського товариства охорони природи — відомий в Україні, Європі та й у світі вчений ботанік Володимир Іванович Чопик.

Народився В. І. Чопик 4 червня 1929 р. в с. Теремля Тячівського району Закарпатської області. Він належить до покоління закарпатців, яке пережило три соціально-політичні державні режими, що суттєво позначилося на їхній освіті, вихованні та менталітеті. Навчання в «народній школі», горожанській школі і гімназії здійснювалися за чехословацькою, угорською системами освіти, де основними показниками успішності були іспити з історії цих країн з чеської, угорської, французької й латинської мов. Після возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною всіх учнів 4-5 класів горожанської гімназії було переведено до 8-го класу новостворених середніх шкіл. В результаті цих реформ загальна середня освіта здобувалася упродовж 12-13 років.

Адаптація до нової радянської системи навчання не була простою. Найскладнішим було вивчення російської абетки. Закінчивши середню школу з одною четвіркою у 1948 р. В. І. Чопик вступив на біологічний факультет Ужгородського університету, спеціалізуючись на кафедрі ботаніки. Після закінчення університету у 1953 р. він був обраний звільненим секретарем комітету комсомолу Ужгородського університету, водночас він обіймав посаду старшого наукового співробітника ботанічного саду університету. Це сприяло його знайомству з багатьма відомими на той час ботаніками: академіком АН СРСР В. Б. Сочавою, професором В. Г. Хржановським, А. І. Барбаричем, яких він супроводжував в ботанічних екскурсіях по Карпатах, що й визначило його подальші наукові інтереси. Восени 1954 р. Володимир Іванович вступив до аспірантури Інституту ботаніки АН УРСР, де під керівництвом доктора біологічних наук, професора М. І. Котова підготував і у квітні 1958 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Флора й рослинність західної частини Українських Карпат».

Після нетривалої роботи в Президії Академії наук України на посаді наукового консультанта Відділення біології Володимир Іванович переходить на посаду наукового співробітника в Центральний ботанічний сад АН УРСР, куди його запросив тодішній директор академік М. М. Гришко, доручивши йому завершення будівництва ботаніко-географічної ділянки «Карпати», розпочатою професором О. І. Соколовським. Упродовж десятирічної праці на цій ділянці Володимир Іванович здійснив одинадцять експедицій в Карпати, звідки завозив живий посадковий матеріал і насіння для поповнення колекції «Карпат київських». Разом з тим він зібрав гербарій, який нараховує понад 2500 гербарних аркушів, чим поповнив гербарні колекції Центрального ботанічного саду, Інституту ботаніки АН України, гербарій БІН АН СРСР.

У зв'язку з підготовкою до написання «Визначника рослин Українських Карпат» у 1969 р. В. І. Чопика було переведено на посаду старшого наукового співробітника Інституту ботаніки. Тут він інтенсивно продовжує досліджувати флору Карпат, здійснює експедиційні поїздки в Чехословаччину і Польщу для ознайомлення з флорою Західних Карпат. Неодноразові поїздки на Кавказ, до Середньої Азії дали матеріал для з'ясування ботаніко-географічних зв'язків та флоро-генетичної спорідненості флор цих гірських систем з флорою Карпат, що відображено в його публікаціях. На підставі цих досліджень ним підготовлена і в 1973 р. захищена докторська дисертація на тему «Аналіз високогірської флори Українських Карпат». У 1976 р. виходить його монографія «Високогірська флора Українських Карпат», а ще через рік вийшов друком «Визначник рослин Українських Карпат» колективу авторів за редакцією В. І. Чопика та серія інших публікацій, в т. ч. з охорони рідкісних рослин. Флористичне багатство Карпат Володимир Іванович Чопик досліджував не лише як ботанік, але й як уродженець і патріот цього краю.

Часто на вчених радах Інституту ботаніки АН України його директор, академік Дмитро Костянтинович Зеров наголошував, що найбільше ботаніків для України дав мальовничий і флористично цікавий басейн ріки Теремлі, що в Закарпатті: з Буштина — В. І. Комендар; з Вонігова — І. М. Григора; з Теремлі — В. І. Чопик; з Кричева — С. М. Стойко.

На підставі вивчення флори, аналізу ендеміків і реліктів В. І. Чопик висунув нову гіпотезу щодо походження, шляхи формування високогірської флори Карпат та її флоро-генетичні зв'язки з флорами гірських систем Європи. Упродовж багатьох років він вивчає флористичне різноманіття Карпат, займається питаннями охорони та екології реліктових раритетних видів. Це дало можливість заявити видатному ботаніку сучасності Р. В. Камеліну

на сторінках «Ботанического журнала», що завдяки згаданим публікаціям «...флора Карпат одна из наиболее изученных на данном этапе региональных флор Советского Союза».

Володимир Іванович Чопик є фундатором і піонером наукових досліджень в галузі охорони видового різноманіття рослинного світу України, що відображено в чисельних публікаціях, починаючи з 1963 по 2015 рр. В цих публікаціях він запропонував і обґрунтував два нові напрями досліджень в фітосозології: *аутофітосозологію* – охорона окремих видів рослин, та *синфітосозологію* – охорона рослинних ценозів. Підсумком цих досліджень є публікація у співавторстві першої «Червоної книги України» (1980 р.) за його редакцією та його співавторство в першому і другому випусках «Красной книги СССР». У співавторстві з академіком А. Л. Тахтаджяном брав участь у випуску зведення для території СРСР про рідкісні і ендемічні види Європи (перше й друге видання, 1976, 1983 рр.).

З 1972 р. за рекомендацією професора Ленінградського університету О. І. Толмачова В. І. Чопика включено до складу авторського колективу фітохорологів СРСР, який разом з науковцями 30 європейських країн, розпочали реалізацію багатотомного пан'європейського видання "Atlas florae Europaeae". З метою збагачення флористичних знань у Центрально-Східній Європі професор В. І. Чопик підтримує творчі зв'язки з чеськими: професором Досталом, доктором Голубом; польськими: професором Корнашом, доктором Денисюком; угорськими: професором Шоу, доктором Яворкою та іншими зарубіжними ботаніками.

Тривалий час професор В. І. Чопик був членом Головного редакційного Комітету і співавтором усіх опублікованих 14 томів: Т. I (1972) — Т. XIV (2007 р.) "Атласу флори Європи". Участь у цьому виданні науковців інших університетів і наукових установ поклало початок формуванню хорологічної школи в Україні. У 1975 р., обіймаючи посаду завідувача відділу систематики і географії рослин, В. І. Чопик започаткував новий напрям досліджень в Україні — хорологічні дослідження флори, що передбачував випуск багатотомної "Хорології флори України".

У 1978 р. професора Володимира Івановича Чопика запрошено очолити кафедру вищих рослин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Як талановитий педагог, ботанік, еколог В. І. Чопик щедро ділиться своїми знаннями з учнями, студентами, магістрантами, аспірантами і докторантами. Кафедра в часи його керівництва зосередила увагу на вивченні флори Середнього Придніпров'я, результатом чого є випуск колективу ботаніків кафедри «Конспекту флори Середнього Придніпров'я».

Поєднуючи завідування кафедрою з посадою декана біологічного факультету цього ж університету, Володимир Іванович продовжує інтенсивні наукові дослідження й узагальнення накопичених і осмислених з нових позицій даних. Він приходить до висновку, що всі дотеперішні спроби не можуть не тільки запобігти, але й призупинити неминучу деградацію довкілля та знищення видів рослин і тварин, оскільки ці підходи базуються на технократичній парадигмі мислення. Необхідні нові підходи, нове біологічне мислення, нова парадигма, яка передбачала б перехід від *антропоцентризму* (примат інтересів людини) до *біоцентризму* (примат охорони усіх форм життя на Землі).

Необхідно окремо відзначити його плідну роботу з підготовки висококваліфікованих спеціалістів-ботаніків нової генерації, які продовжують дослідження в усіх куточках України та за кордоном. Його високий інтелект у сфері науки та загальносвітової культури дозволяє говорити про те, що професор Володимир Іванович Чопик є визначною постаттю в сучасній ботанічній науці і продовжує плідно працювати, виховуючи молодих фахівців для потреб нашої держави. І сьогодні Володимир Іванович бере активну участь в експедиційних дослідженнях різних флористичних регіонів, в тому числі й високогір'я Українських Карпат. Надзвичайно велика любов до природи, незбагненний оптимізм та вражаюча працездатність завжди викликали захоплення в учнів Володимира Івановича, який незважаючи на своє 80-ліття з легкістю і впевненістю долав гірські вершини Карпат.

Лекції В. І. Чопика відзначалися змістовністю, а за відгуками студентів, живим і цікавим викладом матеріалу. Фундаментальний класичний курс систематики рослин лектор вміло доповнював новими науковими даними.

Володимир Іванович є носієм української культури у студентське середовище. Він боровся за чистоту української мови. Його багатобарвна вишукана українська мова викликала захоплення в студентів та аспірантів, які відвідували його лекції. В. І. Чопик не тільки науковець, але й справжній патріот України. Його обізнаність в різних сферах української культури викликала повагу і сприяла підвищенню його авторитету серед студентів та викладачів вищої школи. В. І. Чопик був взірцем педагога-новатора для всіх його учнів, які низько вклонялися своєму Вчителю за глибину викладу навчального і наукового матеріалу та великий життєвий досвід. Він підготував 18 кандидатів і докторів наук, які працюють у вищих навчальних закладах та науково-дослідних інститутах НАН України та за кордоном.

Упродовж своєї творчої діяльності В. І. Чопик брав активну участь у громадському і науковому житті в якості члена редколегій багатьох наукових журналів та збірників України, відповідального редактора міжвузівського збірника «Проблеми общей и молекулярной биологии» та інших наукових фахових видань, члена Українського ботанічного товариства, Українського товариства охорони природи, члена спеціалізованих вчених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій. Нагороджений відзнакою "Відмінник народної освіти УРСР" (1982), є лауреатом премії імені Тараса Шевченка Київського національного університету (1999), Соросівський професор (1997). Багато сил та енергії професор В. І. Чопик віддавав роботі на посаді Головного вченого секретаря та члена президії АН ВШ України.

З 2007 р. професор В. І. Чопик очолював кафедру екології та фізіології рослин біологічного факультету Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка (нині Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка).

В. І. Чопик є автором понад 200 наукових праць, в т. ч. 16 монографій, навчальних посібників, наукових довідників, опублікованих у Києві, Москві, Ленінграді, Англії, Фінляндії, Болгарії, Словаччині.

Професор В. І. Чопик завжди цікавився флорою Поділля. Брав участь у багатьох міжнародних і Всеукраїнських конференціях, присвячених флорі Поділля і підтримував тісні зв'язки з ботаніками Тернопільщини: професорами: М. М. Барною, Т. К. Зеленчуком, доцентом В. О. Шиманською, старшим викладачем С. В. Зелінкою; геологом, професором Й. М. Свинком, географами: професором Л. П. Цариком та доцентом П. М. Дем'янчуком.

Вчені, викладачі та студенти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з великим смутком дізналися про смерть Володимира Івановича Чопика, пам'ять про якого назавжди залишиться в серцях його друзів, колег та учнів.

М. М. Барна, Л. С. Барна